

הכנסת העשרים וחמש

יוזמת: חברת הכנסת מרב מיכאלי

2102/25/פ

הצעת חוק סדר הדין הפלילי (חקירת חשודים) (תיקון – יידוע זכויות חשודים), התשפ"ג–2023

הוספת סעיף 1א 1. בחוק סדר הדין הפלילי (חקירת חשודים), התשס"ב–2002¹, אחרי סעיף 1, יבוא:

א1. "הודעה לחשוד על 1א. (א) לפני תחילת חקירת חשוד יבהיר חוקר לחשוד, ככל הניתן בנסיבות העניין, בשפה אשר אותה הוא דובר, את עיקרי העובדות בדבר החשד המיוחס לו וכן ימסור לו בעל פה הודעה בנוסח הבא: "זכותך לא לומר דבר, דברריך יתועדו ועשויים לשמש כראיה בבית משפט, ואולם דע כי בית משפט יוכל להביא בחשבון את שתיקתך. זכותך להיוועץ בעורך דין לפני חקירתך, בכפוף למגבלות הקבועות בחוק, וזכותך להיוועץ בסניגור ציבורי אם אתה חסר אמצעים או זכאי לכך על פי החוק; זכויות אלה להן אתה זכאי וזכויות נוספות מפורטות בדף שזכותך להחזיק בו" (בסעיף זה – הודעה בעל פה).

ב) בתום מסירת ההודעה בעל פה, ימסור חוקר לחשוד הודעה בכתב, ככל הניתן בנסיבות העניין, בשפה אשר אותה דובר החשוד, המפרטת את זכויותיו המנויות בסעיף קטן (א), ובנוסף לכך את עיקרי זכויותיו הנוגעות להליך החקירה ועיקרי סמכויותיה של הרשות החוקרת ביחס אליו (בסעיף

¹ ס"ח התשס"ב, עמ' 468.

זה – הודעה בכתב).

(ג) הופסקה החקירה, יחזור החוקר וימסור את ההודעות בעל פה ובכתב עם חידושה; חובה זו לא תחול על הפסקה שהתקיימה במהלך גביית אותה הודעה באותו יום.

(ד) התגבש אצל החוקר, תוך כדי החקירה, חשד סביר שנחקר עבר עבירה, ימסור לו את ההודעות בעל פה ובכתב בהזדמנות הראשונה.

(ה) השר לביטחון הפנים, באישור ועדת החוקה חוק ומשפט של הכנסת, יקבע את נוסח ההודעה בכתב האמורה בסעיף קטן (ב) וכללים לפרסומה בתחנות המשטרה."

דברי הסבר

שלביו השונים של ההליך הפלילי, החל משלב החקירה הפלילית, עובר בניהול המשפט וכלה בענישה, מחייבים איזון מתמיד בין השימוש בכוח השלטוני הנדרש לאכיפת החוק לבין ההגנה על זכויות היסוד של החשוד, הנאשם והאסיר. איזון זה מבטיח הן את ההגנה הראויה על זכויות האדם והן את שמירת הלגיטימיות הציבורית של ההליך הפלילי כולו.

החובה לאזן בין הצורך הציבורי להילחם בפשיעה לבין שמירה על זכויות הפרט יוצרת מתח פנימי מובנה ונוסחת ההפעלה המאזנת בין הערכים השונים משתנה ממקום למקום ומזמן לזמן. בשנים האחרונות שיטות משפט רבות הפנימו את העיקרון לפיו היכרותו של החשוד עם זכויותיו משמשת תנאי סף לשמירתן של אלה, שכן מי שאינו מודע לקיומה של זכות, לעולם לא יוכל לנסות ולממש אותה.

בשנת 2012 ניסחה מועצת האיחוד האירופי יחד עם הפרלמנט האירופי דירקטיבה הקובעת את החובות המינימאליות של המדינות החברות באיחוד האירופי בכל הנוגע ליידוע חשודים ונאשמים בדבר הזכויות הפרוצדוראליות המגיעות להם. הוראה זו, המחייבת כאמור את כלל המדינות באירופה, קובעת כי על המדינות לספק לחשוד מידע בדבר קיומן של חמש זכויות: הזכות להיוועץ בעורך דין; הזכות לקבל סיוע משפטי והתנאים לקבלתו של סיוע שכזה; הזכות לקבל מידע בהיר ומובן בכל הנוגע לאישומים או לחשדות המועלים נגד החשוד; הזכות לקבל הסברים ותרגום של מידע הנוגע להליך הפלילי; זכות השתיקה. כן קובעת הדירקטיבה שאת המידע יש לספק לחשוד בעל פה או בכתב, בשפה פשוטה ונגישה, בהתחשב בצרכיו הייחודיים של חשוד או נאשם פגיע וכי לחשוד הנתון במעצר יש לספק כתב זכויות, לתת לו הזדמנות לקרוא ולהבין את תוכנו ולאפשר לו לשמור את כתב הזכויות בחזקתו במשך כל תקופת המעצר.

על פי הדירקטיבה האירופאית, על המדינות החברות לאמץ הסדרי חקיקה מדינתיים לשם אימוץ הוראות הדירקטיבה עד לתחילת יוני 2014 וכיום למעשה, ברוב מדינות האיחוד האירופי מקובל ליידע חשודים על זכויותיהם באמצעות מסמך כתוב. במדינות כמו איטליה, גרמניה, הולנד סקוטלנד ופולין, החובה ליידע את החשוד על זכויותיו באמצעות כתב זכויות המוגש לעיונו של החשוד מוסדרת בחקיקה ראשית קיימת, או כזו שעומדת להיות מוסדרת בימים אלה באמצעות הליך חקיקה.

העיקרון המגולם בזכותו של החשוד לקבל לידי מסמך כתוב, ואשר עומד בפני שיטות משפט אלה, הוא שרק בדרך זו יוצאת הרשות החוקרת ידי חובת יידוע החשוד בדבר זכויותיו, באופן שלם ואמיתי.

הודעה חד פעמית הנמסרת לחשוד בעל פה, בזמן שזה נתון במצב נפשי קשה בשל החקירה המתקיימת נגדו ומבקשת להביא להרשעתו, אינה יכולה להיחשב להודעה אפקטיבית וחיבת להיות מלווה בהודעה כתובה.

רק כאשר מסמך כתוב נותר בידי החשוד קיימת אפשרות ממשית עבור החשוד לעיין בו, ללמוד את האמור בו ולהבין את זכויותיו וחובותיו.

בישראל, לעומת זאת, ההסדר הסטטוטורי הנוגע ליידוע החשוד בדבר זכויותיו, לוקה בחסר. הוא נוגע להיקף קטן יחסית של זכויות ומגן על מימושן בצורה שאינה מספקת. כך למשל, החובה ליידע אזרח החשוד בביצוע עבירה על זכותו לשתוק בחקירה נלמדת מכוחה של הפסיקה בלבד ולא מכוחו של הסדר סטטוטורי. זכותו של חשוד לקבל סיוע משפטי נקבעה אומנם בסעיף 19 לחוק הסנגוריה הציבורית, התשנ"ה-1995, ולפיו "נעצר אדם והובא לתחנת משטרה או למתקן של רשות חוקרת על פי דין, או שהוא חשוד בביצוע עבירה, יודיע לו הממונה על התחנה או על החקירה, בהקדם האפשרי, כי באפשרותו לבקש מינוי סנגור ציבורי אם הוא זכאי לכך לפי חוק זה", אלא שנוסח זה נמסר לחשוד בעל פה ולא בכתב, עניין שיש בו כדי לפגוע באפקטיביות ההודעה.

אמנם, בשנת 2002 נחקק חוק סדר הדין הפלילי (חקירת חשודים), התשס"ב-2002, ונקבע בו כי "השר לביטחון הפנים, בהתייעצות עם שר המשפטים ובאישור ועדת החוקה חוק ומשפט של הכנסת, יקבע כללים לעניין ניהול חקירת חשוד, ובכלל זה חובות ואיסורים המוטלים על חוקר משטרה ודרכי פיקוח על קיומם של כללים החלים על חקירת חשוד", ואולם, כללים כאמור מעולם לא הותקנו. הסדר לקוי זה פוגע אנושות בזכותו של החשוד להליך הוגן, עניין שיש בו כדי להגביר את סיכויי הרשעתו ושליטת חירותו, וכן פוגע הוא בכבודו של החשוד ובאוטונומיה האישית שלו בשעה שהפגיעה בזכויותיו נעשית בלי שהוא כלל מודע לסמכויותיה של המשטרה וליכולת שלו לדרוש כי הליך החקירה יתקיים על פי הקבוע חוק.

הצעת החוק מבקשת לקבוע בחקיקה ראשית הסדר סטטוטורי שיחייב את הרשות החוקרת למסור לחשוד בביצוע עבירה הודעה בעל פה ובכתב. על פי ההצעה, המידע הבסיסי בדבר זכות השתיקה של החשוד וזכותו להיוועצות עם עורך דין, לרבות מטעם הסניגוריה הציבורית, יימסר לחשוד בעל פה לפני תחילת חקירתו בנוסח שנקבע בחוק. זכויות אישיות נוספות העומדות לחשוד בזמן הליך החקירה כגון הזכות לשינה, למזון, למפגש עם קרוב משפחתו וכדומה, כמו גם סמכויות המשטרה ביחס אליו, יימסרו לחשוד במסמך כתוב שימנה אותן לצד אותן הזכויות שנמסרו לחשוד בהודעה בעל פה. נוסח ההודעה שבכתב ייקבע על ידי השר לביטחון הפנים ויאושר על ידי ועדת החוקה חוק ומשפט של הכנסת. בנוסף לכתב הזכויות שיימסר על גבי נייר לכל חשוד, יקבע השר כללים לפרסומו של נוסח זה בתחנות המשטרה כך שעם הגעתו של חשוד לתחומה של הרשות החוקרת יוכל ללמוד על זכויותיו וחובותיו במהלך חקירתו העתידית.

הצעת חוק זהה הונחה על שולחן הכנסת העשרים וארבע על ידי חברת הכנסת מרב מיכאלי (פ/1125/24).

הצעת החוק זהה לפ/1125/24 ולפיכך לא נבדקה מחדש על ידי הלשכה המשפטית של הכנסת.

הוגשה ליו"ר הכנסת והסגנים
והונחה על שולחן הכנסת ביום
ח' בשבט התשפ"ג (30.01.2023)